
KÖNYVISMERTETÉS

Veress Emőd (szerk.): Erdély jogtörténete

Forum Iuris, Kolozsvár, 2018, 592 oldal

Briliáns ajándékot kaptak az idén a történelem, benne a magyar jogtörténet iránt érdeklődő romániai magyar és a magyar nyelvet ismerő idegen ajkú joghallgatók és aktív jogászok, amikor kézbe vehették a *Veress Emőd* szerkesztette, a kolozsvári Forum Iuris gondozásában megjelenő, 592 oldal terjedelmű *Erdély jogtörténete* című könyvet. A tudományos műnek és tankönyvnek is szánt kötet kollektív munka terméke, tizenheten jegyzik, kilenc erdélyi és nyolc hazai jogtudós (az erdélyiek: *Fenyvesi Zsolt, Gáll Erwin, Kádár Hunor, Kokoly Zsolt, Nótári Tamás, Szabó Ádám, Székely János, Szeredai Norbert* és Veress Emőd; a hazaiak: *Domokos Andrea, Horváth Attila, Mezei Barna, Nánási László, Homoki-Nagy Mária, Kisteleki Károly, Stipka István* és *Szabados György*. A lektorok között is van egy hazai jogtudós: *Petrétei József*.) A felsorolt szerzők a kötet egy-egy fejezetét írták, összeccsiszolásuk a szerkesztő munkája.

Az opus Erdély történetét, majd jogtörténetét mutatja be az őskortól napjainkig terjedően. Azzal indít, hogy „*Az emberi lét nyomai és története az őskortól kezdődően követhető Erdély területén*” (21. o.), az utolsó fejezetben pedig a polgári eljárásjognak a rendszerváltozás utáni újrakodifikálását (497., 501. o.), illetve az erdélyi magyar jogászképzés revitalizására tett kísérleteket (554., 555. o.) tárgyalja. Közismert, hogy Erdély területén a történelem folyamán sok nemzet kényszerült és még ma is kényszerül együtt élni. A könyvből megtudható, hogy az évszázadok során az írott jog és a jogi népszokás hogyan szabályozta, biztosította a magyarok, székelyek, románok, szászok, zsidók, cigányok együttélését, a kisebbségi jogok tekintetében is. Megtudható viszont az is, hogy az elmúlt száz évben, Trianon után folytatott, a kisebbségi jogok korlátozását és felszámolását érintő asszimilációs politika hatására hogyan változott meg Erdély területén a nemzetiségek aránya. A magyarok részaránya Erdélyben 1948-ban még huszonöt, a városi lakosság körében 39,7 százalék volt, 2011-re ez az arány tizenkilenc, illetve 17,4 százalékra csökkent (411. o.).

A könyv részletesen taglalja Románia asszimilációs politikáját, az idézett számok magukért beszélnek (406–410. o.).

A könyv hét fejezetre tagolódik:

1. Jogélet Erdély területén az ókorban.
2. A népvándorlás, a honfoglalás és a Magyar Nagyfejedelemség kora.
3. Erdély a Magyar Királyságban (1000–1540).
4. Az Erdélyi Fejedelemség (1526–1690).
5. Erdély a Habsburg Birodalomban és az Osztrák–Magyar Monarchiában (1690–1918).
6. Erdély Romániában (1918–).
7. A jogi oktatás története Erdélyben.

Az egyes fejezetek végén a szerzők a fejezet témájához kapcsolódva kulcsszavakat és kronológiát írtak. A jogi szakkifejezéseket az első öt fejezetben, zárójelben latinul, a hatodik fejezetben románul is közlik. A könyvhöz fűzött lábjegyzetek száma 1463, a végéhez csatolt válogatott irodalomjegyzék kilencszáz feletti opust tartalmaz.

Az *első fejezetben* a szerző három alfejezetben (*A Dák Királyság és Dacia Provincia, Dacia Provincia, Romai jog Dacia Provinciában*) tárgyalja a jogéletet Erdély területén az ókorban.

A *második rész* részletesen elemzi a magyarok honfoglalását, kitér a ketős honfoglalás elméletére, leírja a VI–IX. század jogi, hatalmi, társadalmi berendezkedését, az államalapítás előtti igazságtételi szervezeteket. E fejezetből az olvasó megtudhatja egyebek között azt is (90. o.), hogy honnan származik az Erdély elnevezés.

A *harmadik rész* címe *Erdély a Magyar Királyságban*. A történeti áttekinthettség mellett ismerteti a közjogi berendezkedést, az alkotmányos szerkezetet, az igazságszolgáltatás mibenlétét, az országrész jogi berendezkedését, a jogforrásait, a büntető- és a magánjogi tendenciákat. Külön alfejezet foglalkozik az Erdély területén élő nemzetiségek közötti közjogi kapcsolatokkal.

A *negyedik rész* az önálló Erdélyi Fejedelemség történetét és jogéletét írja le. Alfejezetekben fejtik ki a szerzők a fejedelemség történetét, közjogi berendezkedését, államszervezetét, bírósági szervezetét, büntető-, büntetőeljárás-, továbbá magánjogát, külön bontva a székelyek és a szászok magánjogát. A jogforrások közül e helyütt érdekességként egyet emelnék ki: a székely falutörvényeket (225–226. o.). A székely falutörvények részletekbe menően szabályozták a deviancia, kriminalitás elleni fellépést. A falu apraja-nagyja jelen volt a falugyűlésen, amikor megalkották rendtartásukat. A közösen megalkotott szabályokat a falubeliek, a faluba menekültek és az eklézsia is magára nézve kötelezőnek fogadta el. Ez azon a felismerésen alapult, hogy a

külső veszedelemmel szemben csak akkor vehetik fel sikeresen a harcot, ha belső életüket, viszonyaikat rendezik, a rend ellen vétőket, a vizsályt keltőket és azokat, akik bármilyen módon veszélyeztetik a közösséget, szigorúan megbüntetik.

Az *ötödik rész* Erdélynek a Habsburg Birodalomban és az Osztrák–Magyar Monarchiában töltött több mint három évszázados köz- és jogtörténetével foglalkozik. A történelem e viharos évszázadai több részre oszthatók. Az első maga a Habsburg-elnyomás, benne a XIX. századi hazai reformtörekvésekkel, a következő az 1848–1849-es szabadságharc, majd az annak leverése utáni megtorlás időszaka, végül az 1867-es kiegyezést követő korszak. A szerzők az e korszakoknak megfelelően tárgyalják választott témáikat. A történeti háttér kifejtése után részletesen foglalkoznak az Erdélyi Fejedelemség Habsburg birodalmi státusával az 1848-ig terjedő időszakban, Erdély és Magyarország első egyesülésével (1848-as uniós törvény), a szabadságharc leverése utáni idősakkal, végül pedig Erdély és Magyarország második egyesülésével (1868-as uniós törvény). E fejezet bemutatja Erdély kormányzatát, bírósági rendszerét, szervezetét, a büntetőjoggal foglalkozó alfejezet a hagyományos jog XVIII–XIX. századi továbbélését elemzi, szól a reformkori törekvésekről, az ausztriai birodalmi törvénykönyv hatályáról, az 1855-ös katonai büntető törvénykönyvről, végül eljut a Csemegi-kódexig és a kihágásokról szóló törvénykönyvig. A magánjogi alfejezet elemzi a családjogot, az 1894. évi XXXIII. tc. által bevezetett polgári házasság érvényesülését, a vagyoni jogot, kereskedelmi jogot, az 1875. évi XXXVII. tc. által kihirdetett kereskedelmi törvény rendelkezéseinek hatását és az öröklési jogot.

A legterjedelmesebb *hatodik fejezet* címe *Erdély Romániában*. Románia első világháború utáni történelme három részre osztható, a királyság időszakára, a szovjet típusú diktatúrára (1945–1989) és a rendszerváltás utáni időszakra. (1938 és 1945 között Észak-Erdély újból Magyarországhoz tartozott.) A szerzők választott témáik kifejtését úgy oldották meg, hogy a fejezeten belül a következő alfejezeteket nyitották:

- Történeti áttekintés.
- Közjogi berendezkedés.
- A királyi diktatúra és az Antonescu-diktatúra közjoga.
- A szovjet típusú diktatúra közjoga.
- A rendszerváltás és az 1991. évi alkotmány.
- Büntetőjog.
- Magánjog.

Az egyes alfejezeteken belül az említett történelmi időszakoknak megfelelő bontásban tárgyalják a témákat, főként azt elemzik, értékelik, hogy a jogtörténet szempontjából mit jelentett Erdély Romániához csatolása, kellő terjedelemben foglalkoznak a nemzeti kisebbségek jogállásával, A Magyar Autonóm Tartomány történetével. A büntetőjogi alfejezetből a magyar olvasó számára egy érdekes, kuriózumnak tűnő megállapítást emelnék ki. Romániában az 1918. december 1-jei egyesítés után három büntetőtörvény volt egyidejűleg hatályban: az 1864-es Cuza-kódex, a Csemegi-kódex és a kihágásokról szóló 1879. évi XL. törvény (419. o.).

A *hetedik fejezet*ből megtudhatjuk, hogy Erdélyben a XVIII. századtól kezdődően milyen sokszínű volt a jogi oktatás: a XVIII–XIX. században működött a Kolozsvári Királyi Akadémia Líceum, a Nagyváradi Királyi Jogakadémia, a Temesvári Líceum és Jogakadémia, a nagyszebeni szász (lutheránus) jogakadémia, az Unitárius Kollégium jogi kurzusa, a protestáns és a református felekezetek által fenntartott jogi kurzusok. 1872-től 1918-ig a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, majd 1940-ig a Ferdinánd Tudományegyetem jogi karán folyt az oktatás. (Trianon után a Kolozsvári Egyetem Jogi Kara Szegedre települt át, majd Erdély Magyarországhoz történő visszacsatolása után, 1940-ben visszatelepült Kolozsvárra.) Az 1989-es rendszerváltás után az erdélyi jogi oktatási helyek száma ugrásszerűen növekedett. Kolozsvár mellett jogászképzés zajlott Temesváron, Nagyszebenben, Brassóban, Nagyváradon, Gyulafehérváron és Aradon.

Írásomat azzal kezdtem, hogy a könyvet briliáns ajándéknak neveztem. Be kell vallanom, hogy a kötet hozzám is ajándékként jutott el, az egyik szerzőtől, egykori ügyésztársamtól, Nánási Lászlótól kaptam. A hazai jogászok között így kerültem azon kivételezettek közé, akik megismerkedhettek Erdély jogtörténetével. Sajnálatos, hogy a téma iránt érdeklődő honi olvasókörzség hiába is keresné a hazai könyvesboltokban. Csak reménykedni tudok abban, hogy rövid recenzióm felkelti a könyvesszakma érdeklődését, és hamarosan itthoni könyvárusi forgalomban is kapható lesz ez a hazai jogirodalomban hiánypótló mű.

Készítette: dr. Nyiri Sándor